

KRYTYKA ARTYSTYCZNA DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO. MIĘDZY ESTETYKĄ FILOZOFICZNĄ I SZTUKĄ NOWOCZESNĄ (WPROWADZENIE)

Teksty zebrane w niniejszym oraz kolejnym planowanym tomie „Folia Philosophica. Ethica – Aesthetica – Practica” są pokłosiem konferencji zorganizowanej pod hasłem *Krytyka artystyczna dwudziestolecia międzywojennego. Między estetyką filozoficzną i sztuką nowoczesną*, która odbyła się w Muzeum Sztuki w Łodzi w dniach 22–23 lutego 2018 roku¹. Celem tej konferencji było wyeksponowanie zaplecza filozoficznego, czy ściślej – estetycznego, działalności autorów komentujących w Polsce sztukę nowoczesną. Dotyczy ono – z oczywistych względów – pism estetyków akademickich, takich jak Roman Ingarden, Zofia Lissa, Mieczysław Wallis. Manifestuje się ono również w tekstach autorów uprawiających tzw. krytykę towarzyszącą, takich jak Jan Brzękowski, Debora Vogel, Stefania Zahorska. Krytyka artystyczna wydaje się pełnić rolę pośredniczącą między estetyką i sztuką nowoczesną – ujawnia napięcia między radykalnymi zmianami w sztuce a nowymi rozstrzygnięciami dotyczącymi wartościowania dzieł sztuki.

Stosunkowo niewiele uwagi poświęcono do tej pory koincydencjom i wzajemnym inspiracjom między dziedzinami estetyki i sztuki nowoczesnej; dominuje opinia, że eksperymenty artystyczne wymierzone były w tradycyjne wartości estetyczne. Skupienie się na języku krytyki okresu dwudziestolecia międzywojennego w Polsce może prowadzić do odkrycia, że zmiany w sztuce mogły działać stymulująco na rozwój refleksji estetycznej, ta zaś – za pośrednictwem krytyki – mogła, do pewnego stopnia, wynosić praktyki artystyczne na poziom samoświadomości teoretycznej.

Autorów, którzy stali się bohaterami tekstów zamieszczonych w niniejszym tomie, łączy zarówno kontekst historyczny jak i merytoryczny. Reprezentują oni w zasadzie to samo pokolenie intelektualne wzajemnie inspirujących się przedstawicieli różnych dyscyplin: Stefania Zahorska [1890–1961], Roman Ingarden [1893–1970], Mieczysław Wallis [1895–1975], Zofia Lissa [1908–1980],

¹ Konferencja zorganizowana została w związku z wystawą *Montaże. Debora Vogel i nowa legenda miasta* (27.02.2017–4.02.2018), kuratorzy: Andrij Bojarov, Paweł Polit, Karolina Szymaniak, Muzeum Sztuki w Łodzi. Zob. katalog wystawy: *Montaże. Debora Vogel i nowa legenda miasta*, red. Andrij Bojarov, Paweł Polit, Karolina Szymaniak, Muzeum Sztuki w Łodzi, Łódź 2017.

Bohdan Lachert [1900–1997]. Wpisują się swymi badaniami, twórczością a także polemikami w ważne tendencje i dyskusje charakterystyczne dla pierwszej połowy XX wieku, rozwijane i weryfikowane następnie w okresie powojennym. Całe grono wyróżnia się interdyscyplinarnym wykształceniem i ściśle filozoficznymi zainteresowaniami, które jednakowoż nie zawsze są tak samo widoczne. Teoria i krytyka sztuki różnie bowiem z filozofią się obchodzą.

Artykuły Diany Wasilewskiej i Wioletty Kazimierskiej-Jerzyk są monograficznymi ujęciami działalności tytułowych bohaterów obu tekstów jako krytyków sztuk plastycznych. O ile Stefania Zahorska poszukiwała filozoficznego uzasadnienia dla intelektualnego wysiłku i praktyki artystycznej, a tym samym stawiała sobie cel wypracowania nowego języka krytyki artystycznej, o tyle Mieczysław Wallis – piszący, zwłaszcza w latach dwudziestych XX wieku, do gazety codziennej dla prostego, zwykłego czytelnika – filozofię przemycił *implicite* właściwie wyłącznie jako proces pluralistycznego sposobu wartościowania artystycznych zjawisk.

Opracowania Beaty Śniecikowskiej i Cezarego Wąsa dotyczą rozumienia konkretnych zagadnień teoretycznych (odpowiednio) dzieła muzycznego i architektonicznego w ujęciach Zofii Lissy i Bohdana Lacherta. Oba uwzględniają aspekty procesu twórczego i odbiorczego, wskazując tym samym na zadania dla krytyki artystycznej. Zarówno założenia Lissy rozproszone w kilku tekstach, jak i odkrywany ciągle traktat Lacherta są pracami stosunkowo hermetycznymi. Kwestia ta nie dziwi, mamy bowiem w obu przypadkach próby ustalenia uniwersalnych teorii przestrzenności sztuki sytuujących się na przecięciach artystycznych dyscyplin. Są to także koncepcje mające jeszcze dodatkowe ambicje, by uzgodnić założenie teoretyczno-filozoficzne z praktyką kompozytorską i architektoniczno-urbanistyczną.

Tekst Karoliny Kolinek-Siechowicz i Pawła Siechowicza dotyczy natomiast polemiki Lissy i Ingardena skoncentrowanej wokół definicji dzieła muzycznego. Autorzy akcentując znaczenie koncepcji obojga badaczy, wskazują źródła tego legendarnego już w polskiej estetyce nieporozumienia. Stosunek Lacherta do filozofii dzieła sztuki w ujęciu Ingardena jest tu interesującym kontrapunktem. Architekt bowiem zaadaptował w swym traktacie kilka Ingardenowskich pojęć, pośród których „jakości zestroju” wydają się zapożyczeniem najbardziej twórczym.

Tekst poświęcony Lachertowi nie był wygłoszony na wzmiankowanej wyżej konferencji *Krytyka artystyczna dwudziestolecia międzywojennego. Między estetyką filozoficzną i sztuką nowoczesną*. Obok wskazanych już kontekstów włączamy go do niniejszego numeru z dwu jeszcze innych powodów. Pierwszy to kwestia metakrytyczna. Wprawdzie traktat architekta nie jest krytyką artystyczną co się zowie, ale autor ów forsuje argumenty na rzecz takiego pisania o architekturze, które neutralizuje jej branżowy słownik (budownictwa), akcentuje zaś powiązania jakości funkcjonalnych, ekonomicznych i technicz-

nych dzieła architektury z jego właściwościami artystycznymi. Jest tym samym przykładem języka, w którym można by toczyć spory o architekturze w sposób równie obrazowy i angażujący, jak te, które pochłaniały autorów piszących o malarstwie czy muzyce.

Wreszcie, przybliżone tutaj detalicznie sensy dialogowania z koncepcją Ingardena są, mamy nadzieję, interesującym wkładem w celebrowanie pamięci o autorze *Sporu o istnienie świata* w pięćdziesiąt rocznicę jego śmierci.

Wioletta Kazimierska-Jerzyk
Paweł Polit